

Luk van den Dries

In memoriam Carlos Tindemans 1931-2002

Carlos Tindemans was gedurende vele decennia een begrip in het Vlaamse theater. Als geen ander wilde hij het theater hier ten lande uit zijn zelfgenoegzaamheid wakker schudden, wilde hij het confronteren met internationale maatstaven en het véér houden van op louter commercie berekend effect. Gedurende meer dan dertig jaar zou hij het theater van zijn kritische stem voorzien, eerst als recensent, later als docent.

Carlos Tindemans schrijft in augustus 1960 zijn eerste stuk over theater in het maandblad *Streven* en de titel is meteen een programmaverklaring: *Onbehagen als vaste waarde*. Striemend zou hij van leer trekken tegen domheid, luiheid, gemakzucht, tegen de ambtenarij die elke creativiteit paralyseert, tegen het doodse theater dat later ook door tijdgenoot Peter Brook ten grave zal worden gedragen. Carlos Tindemans komt op voor een vitaal theater, een theater dat een zinsfunctie vervult in het leven van publiek en makers, een theater dat bovendien laat zien dat het intelligent kan omgaan met de eigen middelen. Zijn pleidooi zal steeds luider klinken: in oktober 1960 start hij als recensent voor *De Nieuwe Gids*, een katholieke krant. Zijn positieve houding tegenover het controversiële stuk van Rolf Hochhuth, *De plaatsbepaler*, vormt de aanleiding van zijn ontslag in 1963. Via een korte tussenstop bij de weekbladen *De Linie* en *De Nieuwe* zal hij uiteindelijk als recensent bij de krant *De Standaard* aan de slag gaan. Hij wordt er verslaggever voor het hele Vlaamse professionele theater, een functie die hij met de nodige ernst invult – elke première gaat gepaard met een interview én een recensie – en die hem ook heel zichtbaar maakt. Dat geldt misschien nog meer voor het radioprogramma *De zeven kunsten* van Roland van Opbroecke waar hij samen met zijn *Streven*-kompagn Frans van Bladel aan

meewerkt. Hier werd een zeer bijzondere vorm van journalistiek bedreven: op locatie werd live een kritische reflectie geïmproviseerd omtrent de productie die net in première was gegaan. Met zijn sterk beargumenteerde maar vaak spijkerharde en ongezoeten mening zou Carlos Tindemans op de zere tenen gaan staan van menig theatermaker. Zijn positie als criticus omschreef hij even eenvoudig als helder: ‘door hoge eisen te stellen eer ik het object van mijn belangstelling’. Ook consequent afbreken wat geen niveau haalt is een vorm van constructieve kritiek.

In 1968 stopt hij met recenseren, moegeschreven wellicht en ontgoocheld dat er zo weinig vooruitgang in het Vlaamse theaterbestel werd geboekt. Maar een nog grotere teleurstelling was het vroegtijdig kelderen van zijn voorstel voor een nieuw gezelschap dat komaf zou maken met de schrijnende mediocriteit van het Vlaamse toneel. De scherpte en radicaliteit van het opzet stuitte op verzet van zowel beleidsmakers als de theaterwereld zelf. Het project T-68, dat hij samen met Hugo Claus en Alex van Royen uitwerkte, is enkel een manifest gebleven, een nog steeds zeer lezenswaardige oproep voor een vitale theatercultuur.

Ook al stopte hij zelf met zijn activiteiten als recensent, toch bleef het gehalte van de kritiek en de sociale positie van de criticus prioritair in zijn bedrijvigheid. Vanaf 1977 is Tindemans actief in de internationale vereniging van theatercritici (AICT/IATC) waarvan hij gedurende twaalf jaar de seminaries leidt voor jonge theatercritici. Op die manier verwerft hij een onschatbare invloed op de ontwikkeling van nogal wat beginnende theaterjournalisten. Onder zijn stimulerende leiding leren ze minder op louter gevoel en herkenning te kijken, en zich meer te richten op dramaturgische keuzes en de theatrale tekens die daartoe zijn gebruikt. Hij nodigt altijd uit

voorbij te gaan aan wat evident is om te zoeken naar verderop liggende betekenissen. Zelf is hij altijd het beste exemplaar geweest van de model-toeschouwer die hij wilde vormen: gepassioneerd bezig met het medium, uitermate belezen, met een scherpe en alerte blik, een beargumenteerd oordeel en een bijzonder fraaie eloquentie. Om ook het peil van de eigen Vlaamse theaterkritiek op te vijzelen richt hij in 1992 Thersites op, een vakvereniging voor theatercritici.

Maar Tindemans zal meer dan als criticus uiteindelijk naam maken als academicus. Hij promoveerde in 1966 op het proefschrift *Samenleving en maatschappij in de toneelwetenskap van Zuid-Nederland 1830-1914*. Toen al droomde hij van een systematische studie van het fenomeen theater, iets wat in Vlaanderen op dat moment enkel utopisch kon blijven. In 1973 wordt de Universitaire Instelling Antwerpen opgericht en wordt zijn droom stukje bij beetje gerealiseerd: hij wordt aangezocht voor een keuzevak Theaterwetenschap en krijgt vanaf 1978 een volledige opdracht. In een mum van tijd vestigt hij een reputatie als methodoloog: wil de discipline enige relevantie ontwikkelen, dan dient de theaterwetenschap zich eerst en vooral te bekommeren om haar methodische grondvesten. Zo kruisen ook mijn paden de zijne. Ik herinner me nog heel goed hoe Carlos, wiens schaduw altijd heel ver voor hem uitliep, binnenkwam op een studiedag over theater die aan de VUB – mijn toenmalige werkplek – werd georganiseerd. Ik gaf er mijn eerste lezing, over opvoeringsanalyse. En hij stelde natuurlijk een vraag: over het verschil tussen perceptie en receptie. Dit soort fijnmazige terminologie kenmerkte de theaterwetenschappelijke activiteit van Carlos voluit: het vormde een onderdeel van zijn uiterst nauwgezet en genuanceerd denken over het verschijnsel theater. Vanaf 1986 deelden we een bureau